

KÜRESELLEŞME, SOSYAL POLİTİKANIN DÖNÜŞÜMÜ ve SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ŞENKAL*

Abstract

Discussions on civil society were resurrected in the late 1980s when globalization began to march rapidly when social life became more complicated and when states failed in various fields. States and societies were enforced to adopt new policies as a response to uncertainties of the new situation and acute difficulties with which they harshly confronted. Yet, few have been successful in consolidating free market economy, sustaining technological development, decreasing poverty, guaranteeing a justifiable distribution of income and preventing civil wars, and social unrest. As globalization augments, not only attitudes, beliefs and values vary but also conflicts and struggles become complicated so that no state can entirely cope with them and maintain a well functioning social structure in isolation. In this study, the relationship between globalization and civil society is analyzed. Particularly, the role of civil society in social policy is emphasized. It is argued that an institutionalized civil society seems as an appropriate mechanism for alleviating global and regional problems.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Sosyal Politika, Sivil Toplum Örgütleri,

* Kocaeli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Giriş

Sivil toplum örgütleri (STÖ) çok eski dönemlerde ortaya çıkmalarına karşılık özellikle küreselleşme kavramının geliştiği 1980'lerin sonlarında gündeme gelmişlerdir. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar devlet sosyal hayatı düzenleyen tek otorite olarak biliniyordu. Ancak sosyal hayatın gittikçe karmaşıklaşması ve devletin birçok alanda başarısızlığa uğraması yeni arayışları gündeme getirmiştir. Bu durum sosyal hayatın işleyişinin sağlanması açısından önemlidir. Çünkü sosyoekonomik hayatın işleyişinde önemli sayılabilecek problemlerin meydana gelmesi birçok ülke için hayati önemi olan zorlukları beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler sivil toplum örgütlerine duyulan ilgiyi arttırmıştır. Özellikle son yıllardaki gelişmelere bakıldığında gerek ulusal gerekse uluslararası boyutta ortaya çıkan boşluğu en iyi doldurabilecek kurumlardan birinin sivil toplum örgütleri olduğu görülmektedir.

Ekonomik açıdan Keynesyen refah devleti politikalarının başarısızlığı ve ülkelerarasında gün geçtikçe artan ekonomik ve sosyal nitelikli sorunlar, ortaya çıkan yeni sosyoekonomik düzeni zor durumda bırakacak önemli gelişmelerdir. Küreselleşme ile birlikte, serbest piyasa ekonomisine geçiş, teknolojideki gelişmeler, yoksulluk, gelir dağılımı, dünyada önüne bir türlü geçilmeyen iç savaşlar gibi faktörler hem ülke içinde ve hem de uluslararası alanda çözülmesi gereken önemli sorunlar olarak göze çarpmaktadır. Birçok ülke bu sorunları çözmeye yetersiz kalmaktadır. Bu sorunların çözülmesine yardımcı olma bakımından sivil toplum örgütleri, 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan önemli bir gelişmedir.

Günümüzde dünyanın az gelişmiş bölgelerine yardım ve küresel sorunlara karşı en iyi temsil aracı olarak sivil toplum örgütleri görünmektedir. Sivil toplum örgütleri, küreselleşme ile birlikte güç dengesini genel çıkarlardan özel çıkarlara doğru harekete geçirmeye başlamışlardır. Otorite ve güç dağılımındaki değişim küreselleşme denilen sürecin karakteristiğidir. Siyasi egemenliğin çöküşü ve işçi sınıfının üretim sürecinde etkinliğinin nitel ve nicel olarak azalması bunun tipik örnekleridir.

Küreselleşmeyle birlikte ekonomik, sosyal ve politik alanda yaşanan sürekli değişim, güç ilişkilerinde de bir değişiklik gerektirmiştir. Bu da başkalarının gücüyle sosyopolitik gelişimi

sağlamaya yönelme konusundaki eğilimdir. Ancak bu durumun, kişisel değişimlere karşı sürekli bir ilgiye, tutum ve davranışlarda birtakım sorunlara neden olduğu söylenebilir. Bu çalışmada son yirmi yılda ekonomik gelişmelerin ve bunun yarattığı sosyal problemlerin yapısal gelişmeleri ile küreselleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar konusunda sivil toplum örgütlerinin oynadığı rol incelenmektedir. Özellikle 1980'lerden sonra küreselleşmeyle birlikte sosyal yapının işleyişi açısından büyük önem taşıyan sivil toplum örgütlerinin ekonomide, siyasi hayatta ve sosyal politikadaki faaliyetleri ve bu faaliyetlerin sosyal politika açısından önemi açıklanmıştır.

1-Küreselleşme ve Sivil Toplum Örgütleri

Son yirmi yılda gündelik hayatta en sık duyulan kavramlardan biri hiç kuşkusuz küreselleşmedir. Küreselleşmenin tanımı konusunda tam bir konsensüs oluşmamasına rağmen etkileri hızlı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Toplumsal yapının tüm alt sistemlerini etkileyen küreselleşme konusunda farklı tez ve görüşler mevcuttur. Kuşkusuz küreselleşme, paranın ve malların serbest dolaşımından daha fazla şeydir. Küreselleşme kavramı genel olarak değişim süreci ve uluslararası politika, ekonomi ve kültürel yapıdaki dönüşümü tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu durum bir anlamda sosyal bilimlerde karşımıza çıkan bir paradigma gibi gözüktür. Aslında Cerny'nin 1994'te ortaya koyduğu gibi küreselleşme ne bütünüleyici (tek tip), ne de homojen (türdeş) bir kavram değildir (Cerny;1994;319-321).

Küreselleşme kavramı, küresel ekonomi, küresel politika ve küresel toplum terimlerinin uluslararası alandaki değişimi ve bu değişimlerin etkilerini biçimlendirmek için kullanılmaktadır. Bu açıdan küreselleşme geniş boyutlu bir kavramdır. Değişen zaman, mekan kavramalarıyla birlikte, sınırların ortadan kaybolmaya başlaması ve yeryüzündeki tüm insanlar arasındaki karşılıklı bağımlılığın artması¹ şeklinde bir tanımlamaya gidilebileceği gibi siyasal açıdan devletin fonksiyonlarının işlerliği açısından da tanımlanabilir. Edwards'a göre, küreselleşmenin en önemli etkileri otorite ve güç dağılımındaki değişikliklerdir. Edwards (1999;10-14) bu değişikliklerin küreselleşme olarak tanımlanabileceğini iddia etmektedir. Bunun en açık örnekleri

¹Küreselleşmeyi ortaya çıkaran faktörler konusunda Bkz, Veysel Bozkurt, "Küreselleşme, Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar" *Küreselleşmenin İnsani Yüzü* (Der: Veysel Bozkurt), Alfa Kitabevi, İstanbul 2000, s.30.

devlet özerkliğinde yaşanan erozyon ve çalışanların yetkilerinde ortaya çıkan zayıflamadır.

Küreselleşme konusunda bir diğer tartışma küreselleşmenin bir fenomen olduğu yolundadır. Ancak fenomen olarak nitelendirilen bu gelişme dünyanın birçok ülkesinde eşitsizliğe yol açmaktadır. Uluslararası ekonomi, kültür ve telekomünikasyon alanında önemli gelişmeler yaşanmakla birlikte bu gelişmelerin faydaları evrensel boyutta eşit dağılmamaktadır. Gelişmekte olan birçok ülke bu süreçte kenara atılmış ve yoksullaştırılmıştır. Bu durum küreselleşmenin paradokslarından yalnızca biridir. Son yıllarda yaşanan küreselleşme süreci kadın-erkek, yetişkin-çocuk ve değişik kültürlerden gelen insanlar arasındaki ve bunların değişen teknolojiyle ilişkilerini yeniden şekillendirmiştir. Bu durum sadece özelden genele doğru bir güç hareketliliği değil, ülke nüfusunun çok küçük bir bölümünün yararı için çalışan çok sayıda insanın ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan aşındırıldığı daha derin ve karmaşık bir süreçtir. Söz konusu ekonomik, sosyal ve siyasi etkiler gün geçtikçe inanılmaz derecede eşitsizlik ve güvensizliği de beraberinde getirmektedir.

Bu süreçten en çok etkilenen kurumların başında sivil toplum örgütleri gelmektedir. Teknolojik alanda meydana gelen gelişmeler sivil toplum örgütleri açısından olumlu sonuçlar doğurmuştur. Dünyanın birçok ülkesinde sosyal sorunlara müdahale etme ve kamuoyu oluşturma konusunda başarılı çalışmalar yapmaktadırlar. Birçok sivil toplum örgütü iletişim teknolojisini kullanarak seslerini bütün dünyaya duyurma gibi bir olanağa da sahip olmaktadır. Sosyal sorunlara karşı duyarlılık bu örgütlerde oldukça gelişmiştir. Özellikle kendi web sayfalarıyla dünyanın her tarafındaki sorunlardan haberdar olma ve baskı oluşturma faaliyetlerinde bulunmaktadırlar.

Küreselleşme ile birlikte önem kazanan bireysellik akımları, sınır ötesi kirlilik, global ticaret, karapara, yoksulluk, işsizlik, kitlesel mülteci hareketleri gibi 21. yüzyıl kolektif sosyal politika problemlerinin çözümlenmesinde ülkelerin ve uluslararası işbirliğinin yetersiz kalması, dayanışma kurumlarına olan ihtiyacı zorunlu hale getirmektedir. 21.yüzyılda yaşanan bu değişimler sivil toplum örgütlerini kritik bir öneme taşımıştır.

1.1- Sivil Toplum Örgütlerinin Özellikleri

Sivil toplum örgütlerinin amacı çok çeşitlidir. Bu çeşitlilik sivil toplum örgütlerinin farklı tanımlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Faaliyetin niteliğine göre sivil toplum örgütleri "Kar-Amaçsız Örgütler, Üçüncü Sektör veya Gönüllü Kuruluşlar" olarak da adlandırılırlar (Lewis; 1998;510). Günümüzde sivil toplum örgütlerinin sayısı ve nitelikleri oldukça değişmiştir. Sivil toplum örgütleri, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel işlevleri yerine getirerek insanı evrensel değerlere dayalı bir değişim içine sokmaya çalışmaktadırlar. Bu örgütlerin bir diğer faydası da yurttaşlık kavramını yaratmaktır. Modern toplum ve siyaset öyle karmaşık bir hale gelmiştir ki, bireylerin sosyoekonomik sisteme katılımı giderek olanaksız hale gelmeye başlamıştır. İnsanların vatandaş olarak sisteme katılımları oy vermekle sınırlı kalmaya başlaması, toplumdaki birey açısından bazı olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir.

Sivil toplum örgütlerine katılım gönüllüdür ve bireylere bir şeyleri değiştirebildikleri hissini vermektedir. Ayrıca bireylerin, iş yaşamı dışında cemaat dayanışmasını ve vatandaş sorumluluğunu canlı tutacak kurumlara gün geçtikçe ihtiyaçları artmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin her biri farklı toplumsal problemlerle uğraşmaktadır. Böylece toplum daha çoğulcu ve katılımcı bir hale gelmektedir. Bu örgütlerin amaçları kamuoyunda güç kazanmak ya da hükümet olmak değildir. Amaçları yaptıkları işlerde özerk olmaktır. Bu örgütler sadece kendi amaç ve görevleri doğrultusunda çalışmaktadırlar (Drucker 1989;88-90). Gelişmiş ülkelerde çeşitli sivil toplum örgütlerinin siyasi mekanizmayı belli şekillerde etkileme güçleri vardır. Ayrıca bu etkiyi uluslararası boyuta taşıma gibi bir özelliğe de sahiptirler. Birçok gelişmiş ülke vatandaşlarının oluşturduğu "dünya sivil toplumu" tarafından son yıllarda toplumun bilgilendirilmesi konusundaki faaliyetler yoğunluk kazandı. *Greenpeace* ve *Red Cross* gibi uluslararası sivil toplum örgütleri sosyopolitik konularda şirketler ve hükümetlerden bile daha inandırıcı hale gelmiştir (Hirst, Thompson; 1996;226). Sivil toplum örgütlerinin bu özelliğe sahip olmaları bir çok ülke vatandaşlarının nezdinde güvenilirliklerini arttıran ve faaliyetlerinde başarıya ulaşmalarına yardımcı olan bir faktör olmaktadır.

Sivil toplum örgütleri, kendi örgüt sınırlarını aşan bir misyon için kurulurlar. Ancak sosyal değişim modeli için öznel alanda kişileri

değişime özendiren ve kurumsal yöntemlerle bütünleştiren birçok dolaylı yol vardır. Bu konuda önemli yöntemlerden biri sivil toplum odaklı bir değişim anlayışının bireylerce benimsenmesini sağlamaktır. Başka bir deyişle, kişisel değişimin amacı bilinçli bir şekilde tespit edilmiş olmalı ve açık öğelerden oluşmalıdır. Özellikle kurumsal alanlarda içsel dönüşümler bilinçli bir şekilde uygulandığı sürece kişi kendi ekonomik, sosyal ve siyasi sorumluluklarını kişisel dönüşümler için kullanmaya devam edecektir. Ekonomik veya siyasi açıdan önemli bir davranış olsa da sevecenlik ve şefkat, sivil toplum örgütleri tarafından şekillendirilen bilinçli bir davranıştır. Sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin altında yatan asıl faktör de dayanışma ruhu olmaktadır.

1.2- Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Örgütlerinin Rollerini

Küreselleşme süreci ile birlikte sivil toplum örgütlerinin de rolleri değişmiştir. Günümüzde uluslararası düzeyde faaliyet gösteren çok sayıda sivil toplum örgütü mevcuttur. Dünyanın herhangi bir ülkesinde yaşanan sorunlar o ülkedeki insanları ya da diğer ülkeleri etkiliyorsa, sivil toplum örgütleri bu sorunları gidermek amacıyla faaliyette bulunmaktadırlar. Örneğin *Greenpeace* dünyanın herhangi bir yerinde çevre kirliliği ile ilgili bir sorun olduğunda protesto faaliyetinde bulunmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin gücü özellikle uluslararası düzeyde etkili olmaktadır. IMF ve Dünya Bankası'nın Mayıs 2001'de, Prag'ta gerçekleştirilen yıllık toplantıları, sivil toplum örgütlerinin protestolarına maruz kaldı. Küreselleşme karşıtları tarafından gerçekleştirilen protestolar dünyada büyük yankılar uyandırdı. Bunun üzerine Dünya Bankası Başkanı James Wolfenson sivil toplum örgütlerinin temsilcileriyle görüşerek kendilerine şans verilmesini istedi. Bu ve bunun gibi yüzlerce örnek günümüzde sivil toplum örgütlerinin uluslararası alanda etkinliklerinin arttığını göstermektedir.

İnsan hakları düşüncesinin uluslararası düzeyde ortak bir tema haline gelmesi ancak sivil toplum örgütleri vasıtasıyla bir anlam kazanabilir. Ekolojik felaket, nükleer silahlanma ve AIDS'le mücadele gibi uluslararası sosyopolitik sorunların çözümü ancak uluslararası düzeyde faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin çabalarıyla etkin olabilir (Robertson;1999;218). Bu noktada uluslararası düzeyde faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerine büyük iş düşmektedir. Sivil toplum örgütlerinin uluslararası düzeyde kabul gören ve tartışmasız bir

konuma sahip oldukları fikri son dönemlerde kabul görmektedir (Roca;1998;122). Örneğin *The Jubilee 2000 Campaign'in* Türkiye ve Yunanistan'daki depremzedelere yardım etmek için harcadığı çabalar buna güzel bir örnektir (Gerarad; (a)2000; 886). Söz konusu bu deneyimleri temel eğilim olarak ele almak demek yeni sosyoekonomik sistemde her zaman sivil toplum örgütlerine ihtiyaç duyulacak demektir. Ancak yönetim yapısının tüketimde ve tarafsız aktörlerin otoritesinde azalma gerektiren radikal değişimlere öncülük etmesi imkansız görünmektedir. Asıl baskı, yeni sosyal ve ekonomik modellere izin veren söz konusu sivil toplum örgütleri tarafından gelmektedir.

Latin Amerikan belediyeleri, yerel yönetim tarafından alınan kararları paylaşan sivil toplum temsilcileri aracılığıyla "karşılıklı demokrasi" adı altında yeni bir yönetim tarzı geliştirmişlerdir. Dünyanın her yerinde buna benzer olaylar yaşanmaktadır. Örneğin, Hindistan'da "*Panchayati Raj Sistemi*" adı altında yerinden yönetim ve 21.yüzyıla ilgili planlar çerçevesinde çatışma sonrası yeniden yapılanma ve milli gelişme stratejileri adı altında yeni girişimler oluşturuldu. Söz konusu bu değişimler, toplumda güçlü kesimin ilgi alanına giren diktatörlüğün tehlikelerini azaltmakla kalmayıp, aynı zamanda karar alma sürecinde insanların seslerini duyurmalarına da yardımcı olur. Bu tip uygulamalar, karşılıklı diyalog kurabilmek için yeni katılım modelleri ile eski kurumsal sınırlamalara karşı işbirliği oluşturma fırsatları da yaratırlar (Edwards,Sen; 2000; 605-607).

Birçok kimseye göre, sivil toplum örgütlerinin hem gelişmiş ve hem de gelişmekte olan ülkelerde artması kurumsal bir devrimi başlatmıştır (Gerarad; (b)2000 ;885). Bu örgütler hem sosyal yapının işleyişini sağlama hem de sorunları çözme açısından önemli faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Sosyal politika açısından güzel bir örnek Hindistan'dan verilebilir. Hindistan'daki "*Serbest Çalışan Kadınlar Birliği (SEWA)*" ve Bangladeş'teki *Grameen Bankası* gibi organizasyonlar, çocukların korunması konusunda riskleri, bedelleri ve sorumlulukları paylaşmak amacıyla birtakım yeni yöntemler geliştirerek kadınların, mutluluklarından ve sağlıklarından feda etmeden, çocuklarıyla beraberliklerini sürdürerek, gelirlerini ve servetlerini arttırmalarını sağlamışlardır (Edwards,Sen;2000;605-607). Bu değişiklikler bir yandan sosyal ve ekonomik sonuçlar arasında daha iyi bir seçim yapmanın önemini gündeme getirirken, diğer yandan sosyal politikalara katılımı

da teşvik etmektedir. Aynı şekilde sosyal ilerleme; politik güç açısından sesi az çıkanlara gerekli pay yeniden dağıtılmadıkça uzun süreli olmayacaktır. Burada kişisel değişimlerin önemli bir unsur olduğu söylenemezse de, geliştirdikleri yöntemler ve kurumlar ile ortaya çıktıkları öznel alan arasındaki bağlantı göz ardı edilemez.

2- Sosyal Politika ve Sivil Toplum Örgütleri

Sosyal politika ve sivil toplum örgütleri arasındaki ilişki çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır. Demokrasinin gelişmesi ile birlikte demokratik anlayışın fertlerde olduğu gibi toplumu meydana getiren sosyal grup ve sınıflara kendi sorunlarını çözme konusunda tanınan olanaklar sivil toplum örgütlerinin ortaya çıkışı açısından önemli bir süreç sayılır (Tuna, Yalçıntaş ;1999;212). Bu süreçte ortaya çıkan ilk sivil toplum örgütü olarak sendikalar gözükmektedir. Sanayi devriminin ortaya çıkardığı elverişsiz yaşam şartlarını kendi kendine yardım suretiyle düzeltmek için kurulan, faaliyetleri belli bir amaca yönelmiş meslek teşekkülleri olan sendikalar önemli sivil toplum örgütleri olarak göze çarpmaktadır (Erkul, Altan;1984;150). Ayrıca kooperatifçilik hareketi de toplumsal dayanışmaya güzel bir örnektir (Keane;1993;18). Çünkü 18. yüzyılda kooperatifçiliğin ortaya çıkışında sivil bir dayanışma ruhu vardır.

Sosyal politika açısından kendi kendine yardım mekanizması olarak adlandırılan sivil toplum örgütleri ancak demokrasinin olduğu ortamlarda doğup gelişebilirler. Sivil toplum örgütlerinin Batı'da gelişmelerinin temel nedenlerinin biri de bu ülkelerde demokrasinin gelişmesidir. Çünkü böyle bir gelişme o ülkede temel sosyal politikalar oluşturulurken, toplumun değer yargılarının referans alınarak hareket edilmesini gerektirmektedir. Bu durum belirlenen politikaların toplumca benimsenmesinde ve uygulanmasında karşılaşılabilecek dirençleri azaltır. Önemli bir sivil toplum örgütü olan sendikaların kurulup faaliyete geçebilmeleri için ekonomik ve demokratik hakların gelişmiş olması gerekir. Sendikalar ilk geliştikleri yıllarda üyelerine yardım etme, üyeleri arasındaki dayanışmayı sağlamaya yönelik faaliyetlere önem vermişlerdir. Sendikalar birçok ülkede, siyasal sisteme baskı yaparak siyasi açıdan bazı hakların elde edilmesi yönünde başarılı çalışmalar yapmışlardır. Örneğin Polonya'da sivil toplum oluşturmaya yönelik ilk faaliyetler 1976'da kurulan İşçi Savunma Komitesi (KOR) tarafından başlatılmıştır. Bu dönemde İşçi Savunma Komitesi, eşitsizlik, yolsuzluk

ve hükümetin başarısız politikalarına karşı muhalefet ederek geniş çapta bir sivil toplum hareketi başlatmıştır (Pelczynski; 1993; 385-386).

Sivil toplum örgütlerinin amaçları birçok yönden sosyal politikanın amaçlarıyla benzerlikler gösterir. Sivil toplum örgütü hem gelişmiş ve hem de gelişmekte olan ülkelerde sosyal hayata ve sosyal değişime önemli katkılar sağlamaktadırlar. Sosyal refah, sosyal bütünleşme, gelir dağılımı, çevre kirliliği, evrensellik gibi sosyal politikanın temel bazı amaçları doğrultusunda faaliyet gösterirler. Bir bakıma sivil toplum örgütleri kendi amaçlarına ulaştıkları ölçüde sosyal politikanın hedeflerini de gerçekleştirmiş olurlar. Örneğin, ekonomide yeni tarz girişimler etkili rekabet edebilirlerken, sosyal amaçlı iş ve kar dağılımı hem çalışma koşullarını aynı düzeye getirmek için hem de etik tüketim hareketlerini geliştirmek için desteklenirler. Latin Amerika'daki tarım üretimi sistemleri ile endüstrileşmiş ülkelerdeki tüketim amaçlı kampanyalar arasında oluşturulmuş bağlantılar gelecek için güzel bir örnek teşkil eder.

Sosyal politika açısından sivil toplum örgütlerinin iki temel işlevi vardır. Bunlardan birincisi demokratik hakların elde edilmesi, diğeri de ekonomik açıdan bireyler ve sınıflar arasında oluşan dengesizliği gidermeye yönelik politikaların geliştirilmesidir. Bu açıdan devletin yetersiz kaldığı durumlarda sivil toplum örgütleri politikalar üreterek ya da baskı oluşturarak bazı sosyoekonomik hakların elde edilmesinde önemli bir rol üstlenebilirler. Bu durum sivil toplum örgütlerinin uluslararası alanda etkin faaliyet göstermelerine de yol açmıştır. Günümüzde birçok ülkede sivil toplum örgütleri önemli faaliyetlere girişmektedirler. Bazı üçüncü dünya ülkelerinde yoksul mahallelerde okuma-yazma öğretmeye yönelik komiteler oluşturma, açlık çekenlere gıda ve sağlık yardımı, dünyanın dikkatini sorunlu bölgelere çekme gibi faaliyetlere girişmektedirler. Ayrıca birçok Avrupa ülkesinde sivil toplum örgütlerinin çabalarıyla sosyopolitik alanda kamuoyu oluşturmaya da çalışmaktadırlar. Örneğin bu ülkelerde ithal edilen ürünlerde "mamulümüzde çocuk emeği kullanılmamıştır" ibaresi eklenmektedir. Bütün bu gelişmeler önümüzdeki yüzyılda sivil toplum örgütlerinin sosyal hayatı düzenleme açısından önemli roller üstleneceklerini göstermektedir. Kısacası sivil toplum örgütleri çok kademeli siyasal sistemde hem ulusal ve hem de uluslararası düzeyde koalisyon oluşturacak şekilde örgütlendiklerinde, işbirliğini arttırarak ve

politik tartışma ortamını etkileyerek sosyal politika tercihlerini yönlendirebilirler (Cram;1997, Greenwood;1997).

3- Toplumsal Değişim ve Sivil Toplum Örgütleri

1980'li yıllardan sonra ortaya çıkan hızlı değişim süreci sosyoekonomik yapıyı birçok açıdan derinden etkilemiştir. Küreselleşmenin ortaya çıkmasıyla başlayan ve Doğu Bloku'nun çökmesiyle devam eden bu süreç toplumsal yapıyı oluşturan bütün alt sistemleri etkiledi. 1990'lardan sonra yaşanan bu değişim süreci sosyal politikada bir evrim değişikliğine yol açmıştır. Uluslar arası rekabetin artması, refah devletinde yaşanan kriz ve birçok Avrupa ülkesinde sosyal demokrat hükümetlerin işbaşından uzaklaşmaları sosyal politika sorunlarının çözümünü zorlaştırmıştır. 1990'lardan sonra sosyal demokraside önemli değişiklikler meydana gelmesi başta İsviçre olmak üzere birçok ülkede önemli sosyal problemleri de beraberinde getirdi. İsviçre'de sosyalist partinin tarihsel sürecinin bitmesi ekonomik ve sosyopolitik açıdan pek çok değişim problemini ve bunlara çözüm bulacak sistem arayışını gündeme getirmiştir (Ramseh;1998;482). Bu açıdan değerlendirildiğinde küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan ve sosyal politikayı etkileyen değişimin temel parametreleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

3.1- Yeni Sosyoekonomik Sistem

Ekonomik küreselleşmeyle ortaya çıkan yeni sosyo-ekonomik sistemin temel odak noktalarından biri varlık, para ve ekonomik gücün artan konsantrasyonudur. Bu durum geleneksel toplumlarda yeniden sınıf yapılandırmasını beraberinde getirmiştir. Bir toplumun sosyopolitik yapısı varlık ve üretimde yer alan emek faktörünün dağılımını belirler (Brian; 2000;332). Günümüzde bu dağılımın özellikle çalışanların aleyhinde bir değişime göstermesi, yeni sosyoekonomik sistemi en çok etkileyecek gelişmelerden biridir. Yeni sosyoekonomik sistemin yüksek derecede önem kazanmaya başlaması ve etkinliğinin artması üretimde yeniden dağılım sorununu beraberinde getirmiştir. Bu yeni sistem, dünyadaki değişimin gerekliliği ve yönü doğrultusunda bir enternasyonal karma küresel sistem oluşturmayı hedeflemektedir. Tarihsel gelişim süreci incelendiğinde ve eldeki veriler sosyal realitelerle birleştirildiğinde küreselleşmenin önemi ortaya çıkmaktadır (Ramseh; 481). Bu perspektiften değerlendirildiğinde dünyanın sosyopolitik

yapısının temelinde pek çok sosyal sistem vardır. Değişim perspektifinden ele alınırsa tüm sosyal sistemler üç temele dayanır²:

- Ahlaki değerleri şekillendiren prensipler,
- Sistemin işleyişini sağlayan ve alttan destekleyen kurumlar,
- Kişisel duygu ve düşüncelerimizi oluşturan öznel durumlar.

Üretim faktörlerinin dağılımı ile piyasa ve firmaların nasıl çalıştığını ifade eden ekonomik güç, değişik sosyal grupların statülerini ve pozisyonlarını ifade eden sosyal güç ve son olarak özel platformda genel meselelere getirilecek çözümlerde herkesin ayrı ayrı katılımını ifade eden siyasi güçtür. Sivil toplum örgütlerinin ortaya çıkan sistemde sosyal güçler arasındaki dengeyi sağlama fonksiyonu olması dolayısıyla ayrı bir önemi vardır. Söz konusu güçlerden oluşan kartel, bir sosyal düzen oluşturur. Bu sosyal düzeni değiştirmek de sosyal değişimlerin bir amacıdır. Ortaya çıkan yeni sosyal düzen, bir grup insanı özellikle de yoksulları, çalışma hayatındaki kadınları dışlayan bir sistem özelliği sergilemektedir. Bu açıdan ortaya çıkan yeni sistemde değişik güç ilişki yapıları kuruluncaya kadar, daha iyi sonuçlar elde edilene ve yeni sosyal düzen kurulana kadar kullanılan yolların değişimi için şiddete başvurmak sıklıkla kullanılan bir yoldur. Örneğin, insanlar belirli sosyal dönüşümlerle geliştirilen özel durumlarla karşı karşıya gelebilir veya değişik özel ve temel alanlarda çalışarak aynı ekonomik geliri daha az sosyal ve siyasi bedelle sivil toplum örgütünü aracı kurum olarak kullanabilirler. Böylece çokuluslu şirketler ve uluslararası örgütlerle iletişim kurarak hedeflerine ulaşma konusunda daha kolay başarı sağlayabilirler.

Sosyal değişiklikler söz konusu üç temel değişimin ve güç sistemlerinin bütünleşmesini gerektirir. Burada önemli olan konu, söz konusu teorik sistemlerin kabul edilmesi ve birkaç kurumun bunları yol gösterici olarak kullanmalarıdır. Sosyal teoriler genel olarak değişimlerin açık ve kurumsal yönlerini ele alarak ilgili özel durumları, insanoğlunun evrensel açıklamaları veya değişimlerinin otomatik olarak kurumlar ve güdülerden kaynaklandığını varsayarak oluşturulurlar.

² Ortaya çıkan yeni sistemin temel özellikleri konusunda Bkz; Edwards, Michael, Sen, Gita; a.g.m., ss. 605-607.

3.2- İnsan İlişkilerindeki Değişim

Birçok ülkede sivil toplum örgütleri, sosyal hayatı yöneten kurallar ve kurumların değiştirilmesinde etkin bir rol oynayarak insan davranışlarında kalıcı değişiklikler yaratmaları mümkündür. Burada önemli olan husus, diğer tüm alanlardaki değişimlere kaynak oluşturan kişisel değişimdir. Sosyal değişim sürecinde çaba gösterilmeden bu süreci harekete geçiren ve sürdürmeyi başaran değerler ve prensipler çok kolay yok olabilmektedir. Sonuç olarak da, yeni kurulmaya çalışılan sosyal düzen sivil bir dayanışma ruhunu gerektiriyor. Şöyle ki, bir yandan yoksulluk ve güvensizlik toplumda bazı grupların marjinalleşmelerine neden olurken, sınıflararası farklılığı da arttırmıştır (Koray;2000;291). Böyle bir gelişme ancak etik değerlerin yeniden kazandırılması ile sosyal sistemin daha etkin işlemesine yardımcı olabilir (Pieper;1999;38). Bu durum sosyopolitik açıdan da büyük öneme sahiptir. Çünkü etiğe dayalı üretim sistemleri, etik tüketiciler olmadan asla bağımsızlıklarını sürdüremezler. Örneğin, toplumu oluşturan sosyal sınıflar, ödenmiş veya ödenmemiş iş yükünü paylaşma taraftarı değillerse, adil bir sosyal politika oluşturmak olanaksızdır. Buna karşılık gündemlerine kişisel değişimleri ekleyerek kazançlarını birleştirebilir ve böylece yeni kurulmuş ortaklıklar, değerlerde ve davranışlarda meydana gelen aynı değişikliklerle desteklenebilirler.

Bu tür etkenler insan davranışlarını doğal olarak değiştirmektedir. Bireysel değişimleri dikkate almamak, sosyal dönüşümleri engelleyebilir. Ne zaman ki düşünceler ifade edilirken kabalaşılır ya da sessiz kalınır, işte o zaman sosyal çatışma kaçınılmaz hale gelir. İnsanların kendi bilgilerini eksik bir şekilde saptaması, "toplumsal dayanışma bilinci" kavramında anlatıldığı gibi başka insanların iç dünyalarıyla bir tutarak kolayca tanıma fırsatı sağlar. Bu konu aslında toplumsal dayanışma açısından çok önemlidir. Çünkü başkalarına karşı daha samimi ve daha az zarar verici kişisel davranışların temelini oluşturur (Pieper;1999;44). Bugünün küresel dünyasında tartışılan asıl sorun; sosyal politika açısından zayıf ve yoksul durumda bulunan kişilere karşı daha hassas ve dayanışmacı bir tutum sergilemektir. Bu da toplumda bulunan farklı sosyal gruplar arasındaki dayanışmanın sağlanmasına yardımcı olur. Aksi takdirde bencillik, açgözlülük, öfke ve nefret gibi huylar edinip; kavim, cinsiyet, sınıf, kast, milliyet, din ve ekonomik bloklar gibi kriterler arasında uyum sağlamak toplumsal

dayanışmayı hiçbir zaman sağlamaz (Edwards, Sen; 2000; 606). Yine de kendi kendini sorgulama disiplini içinde bu kısırdöngüden çıkabilmek için tek bir yol vardır. O da tutumların ve davranışların devamlı etkisinde kalarak sivil bir dayanışma ruhunu geliştirmektir. Ancak sivil toplum örgütlerinin bu çabaları gönüllülük esasına dayanır. Drucker, bireyin, gönüllü sıfatıyla etkin vatandaşlığını yeniden keşfedebileceğini belirtmektedir (Drucker;1995(b);242). Paradoksal olarak, söz konusu içten şefkat ve duyarlılık aslında dışsal çaba gerektiren sosyal değişim için gerekli olan esneklik, cesaret ve düşünce dayanıklılığından başka bir şey değildir. Yani buradan elde edilen sonuç şudur, ancak kişisel dönüşümler desteklendiğinde bir toplumsal değişim söz konusu olabilir. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı toplumsal değişimin gelecekteki çerçevesinin belirlenmesinde bireylerin desteğini sağlayan sivil toplum örgütünün çabaları önemli ölçüde belirleyici olabilir.

Sosyal değişim, kişi ve grupları değişik bazlarda ve değişik güç sistemleriyle bütünleşmeye zorlar. Bir alanda yaşanan değişim bir başka alandakini peşi sıra getirir. Büyük bir olasılıkla bu sonuç sürekli olacaktır ve kişisel kararlar işbirliği kurallarına uygun olarak alınacaktır. İşbirliği çerçevesinde kendi kendini desteklemek, sosyal düzen içerisinde tüm insanlara güvenlik sağlamak, eşit yetki tanımak, tatmin edici bir yaşam için aynı fırsatlarla daha az riskle diğerlerini reddetmek demektir. Bu durum önemi artan bireyin sosyal sistem içindeki rolünü de olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecektir. Birey-devlet ve birey-toplum ilişkilerini sağlıklı bir şekilde düzenleyip sosyal politika açısından ideal birey yetiştirmek, ortaya çıkan birçok sosyal politika sorununun teşhisi, analizi ve bu konuda uygulanacak politikalar konusunda önemli katkılar sağlayacaktır.

3.3- Sivil Toplumun Ortaya Çıkışı

Keynesyen refah devletinin başarısızlığı sonucu ortaya çıkan siyasal tartışmalar sivil topluma olan ilgiyi arttırmıştır. 1968'lerden sonra sivil toplum kavramının gelişmesi ve etkinliğinin artması yeni görüş ve söylemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Sivil toplum, 18. yüzyılda ortaya çıkan bir kavram olmakla birlikte, çeşitli aşamalardan geçerek bugünkü anlamına ulaştığı söylenebilir. Buna göre sivil toplumun geçirdiği ilk aşama; bir devletin üyesi olmakla özdeşleşen anlamından kurtulmasıdır. İkinci aşama; sivil toplum içindeki bağımsız toplulukların kendilerini devlete karşı savunmalarının meşruiyet

kazanmasıdır. Üçüncü aşama; sivil toplumun içerdiği özgürlüğün, toplumsal çatışmaların kaynağı, devlet müdahalesinin bu çatışmaları önleyici faktör sayıldığı bir anlayışı yansıtır. Son aşama ise; üçüncü aşmaya tepki olarak, devlet müdahalesinin sivil toplumu pasifize edeceğinden korkulmaya başlandığı dönemdir (Sarıbay;1994). A.Ferguson, D.Hume ve Tocqueville gibi filozoflar sivil toplumun gerçek alanını daha önce yaptıkları çalışmalarla genişletmişlerdi. Bunlara göre sivil toplum kendi özel ilgi alanlarını barışçıl ve özgür bir şekilde takip etmelerine olanak veren ihtiyari olarak yerleşmiş gelenekler düzeni oluşturan özgür bireyler toplumdur (Keane; 1993; 19).

Kültürel yayılmanın yol açtığı toplumsal değişim günlük hayatta somut bir farklılaşmaya yol açmıştır. Bu durum sosyal hayatta sivil toplum örgütlerini vazgeçilmez kılmıştır. Böyle bir gelişmenin sonucu olarak, yeniden bir denge kurmak için entegrasyon, toptan bir yenilenme değil, sadece bütünleşmek için bir denemedir. Bu konuda, iyi düzenlenmiş bir piyasanın nasıl işlediğine, serbest piyasa ekonomisinin fakirliği nasıl engelleyebileceğine, ekonomik büyümenin yoksulluğu nasıl yok edeceğine, sosyal faydanın nasıl sağlanacağına ve sermayenin nasıl korunacağına yönelik birçok örnek ileri sürülebilir.

Sivil toplumu savunanlara göre, devletin ekonomi piyasasına müdahalesi dışardan yardım almaya muhtaç olan kişi ve grupları daimi hale getirmektedir. Bu durum girişimcilerin karlılık ve rekabet güçlerini azaltmaktadır. Böylece uzun vadede işyerinin kapanması ve çalışanların işsiz kalması gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Devletin sosyal hayata müdahalesi ekonomik krize yol açtığı gibi sosyal politika programları - özellikle sendikaların lehinde olan politikalar- sivil toplum için tehdit oluşturmaktadır (Keane;1993;19). Gerçekten de, sosyal değişimin başarı için ne kadar önemli olduğunu gösteren birçok örnek vardır. Günümüzde birçok sivil toplum örgütü açısından bu konu stratejik öneme sahiptir. Bundan dolayı sivil toplum örgütlerinin diğer kurumlardan daha suçlu olduğunu, değişimlerin iç temellerine ağırlık verilmedikçe başarısızlığa mahkum olduklarını söylemek zordur. Bu koşullarda, gelirlerin artması temel değişikliklere karşı önemli bir role sahiptir. Ancak kalan nüfus için temel ihtiyaçlarda aynı seviyede memnuniyet sağlamanın da ayrı bir önemi vardır. Aynı örnek özellikle kriz zamanlarında, paylaşmaya ve işbirliğine teşvik eden kültürler arası

arabulucu olmalarına rağmen, üçüncü dünya ülkeleri için de açık görünmektedir. Tüm dünyada büyük ekonomik ortaklıklar daha derin ve toplu hareketlerle sıkıştırılmış değerlere izin veren yeni kurumlara eşlik etmedikçe bencil bir rekabet ortamı yaratacaktır. Bu durum özellikle de küresel piyasada daha adil ve uzlaşmacı bir davranış biçimidir. Sonuç olarak sivil toplum, devlet dışında bir özgürlük alanıdır (Keane; 1993; 30-32).

3.4- Refah Devletinde Kriz

İletişim ve ulaşım konularındaki ciddi değişimler, sosyoekonomik ve kültürel sorunlar, dünya görüşlerinin birbirine yaklaşması toplumların birbirleriyle olan ilişkilerini arttırdı. Bu bağlamda devletin sisteme dolaylı ya da dolaysız katılımı son yıllarda en çok tartışılan konulardan biri durumuna gelmiştir. Bu tartışmaların odak noktasında devletin sosyoekonomik sisteme müdahalesinin küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan yeni sisteme ne kadar uyacağıdır. Her şeyi üreten, müdahale eden devlet yerine standartları belirleyen, kuralları koyan, denetleyen; rant yaratan değil, bunu engelleyen; ileri teknoloji ve yüksek verimlilik düzeyinde demokratik sanayi oluşmasını hedefleyen bir devlet fikri son yıllarda kabul görmektedir (Ekin; 1996; 191). Devletin tüm iktisadi alanlardaki yatırımlardan çekilerek sosyoekonomik faaliyetleri sivil toplum örgütleri gibi örgütlere bırakması gerektiğini öne süren görüşler artmıştır (Kurtulmuş; 1996; 195). Özellikle ABD’nde hükümetlerin yetersiz kaldığı sosyal sorunların çözümüne büyük katkı sağlayan sivil toplum örgütleri Amerikan toplumunun en önemli ayırt edici özelliği haline gelmiştir (Şimşek; 2000; 335). Sermaye, mal ve hizmet hareketlerinin uluslararasılaşması, kişilerin, fikirlerin ve bilgilerin eskisiyle kıyaslanmayacak derecede ulusal hükümetlerin kontrol edemedikleri ilişkiler ağının ortaya çıkmasına ve yaygınlaşmasına neden oldu. Bu durum devletlerin dünyasının (Statewelt) yanı sıra bir de toplumların dünyası kavramının (Gesellschaftswelt) ortaya çıkmasına yol açtı (Koçdemir; 1998; 57)

Küreselleşme, piyasa disiplini üzerine etki etmek suretiyle refah devletinin tüm sosyal yapısını ve değer yargılarını tamimiyle değiştirmiştir (Dominelli; 1999; 15). Küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan yeni sistemde sosyal devlet, refah devleti gibi kavramlar yeni sosyoekonomik sistemin perspektifi dışındadır. Bu konuda en çok merak edilen devletin sosyal işlevlerine ve refah devleti niteliklerin ne

olacağı konusudur (Koray; 2000; 290). Bu noktada sivil toplum örgütleri söz konusu bütünleşmiş değişimler üzerinde oynadıkları rolleri üç alanda ele alınabilir. Birincisi sosyal program oluşturulmasındaki rolleri, ikincisi sermaye artışı çalışmalarındaki rolleri ve sonuncusu da kendi organizasyonları içinde yapı, sistem ve yönetim açısından değer kazanan yollar açısından rolleridir. Bu rollerin karşılıklı işleyişi ortaya çıkan yeni sosyoekonomik sistemin de sağlıklı işlemesine büyük katkı sağlayacaktır.

Sosyal politika açısından diğer önemli sorun sosyal standartların oluşturulması bağlamında ortaya çıkmaktadır. Refah devletine karşı neo-liberal yaklaşımları benimsemeyle sonuçlanan devlet harcamalarındaki kesintiler birçok sanayileşmiş ülkelerdeki zengin ve fakir insanlar arasındaki zıt kutuplaşmayı arttırdı (Dominelli; 1999; 16). Bu durum az gelişmiş ülkelerin sosyal politikalarını da dar gelirli aleyhinde bozdu. Az gelişmiş ülkeler açısından sosyal politikaların yerine getirilememesi ileride sosyal politika açısından önemli sorunları beraberinde getirecektir. Çünkü küreselleşme en güçlü sosyal devletleri bile zor durumda bırakmaktadır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler sosyopolitik sorunların çözümünde yalnız başlarına pek etkili olamamaktadır. Eğer bu sorunların çözümüne yönelik uygun politikalar bulunamazsa ve uluslararası sosyopolitik yardımlar sağlanamazsa sosyal hizmetlerle ilgili maliyetler bu ülke ekonomilerinin tahammül edemeyeceği bir düzeye ulaşacaktır (Koçdemir; 1998; 65) Dünya üzerinde çeşitli sosyal sistemler doğrultusunda toplumsal yapılar ayrı ayrı özellikleri ve içerikleriyle düşünüldüğünde sosyal standartların oluşmasının söz konusu olması gerektiği gerçeği göz önüne serilmektedir.

4-Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri

Küreselleşme sürecinin sosyal politikayı nasıl etkileyeceği konusu tartışmalıdır. Rekabet eksenli yeni ekonomik düzen geleneksel sosyal politikadaki değişimin niteliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu durum bir çok ülkenin sosyal politikalarında bir dönüşüm hareketi anlamına gelmektedir (Shin;2000;17). Sosyal politika araştırmalarının amacı sosyal yapının işleyişi üzerinde doğrudan veya dolaylı etkilerde bulunarak sosyal yapıyı belirli şekillerde etkilemek ve böylece mevcut hukuksal düzenin devamını sağlamaktır. Sosyal politikanın sosyal yapı üzerindeki bu etkileyici rolü iki açıdan ele alınmaktadır. Birincisi,

toplumu oluşturan bireyleri tek bir aktör olarak kabul edip, politikaların bu aktörleri etkileme yoluyla bütün toplumu etkileme; diğeri de politikaları makro-sosyolojik bir anlayışla uygulayıp toplumsal yapının, bu politikaların sonuçlarını ve kullanımını nasıl etkilediği sorusuna cevap aramasıdır (Coleman;1997;679).

Sosyal yapıda ortaya çıkan sorunlar giderek sanayileşmiş kapitalist toplumlardaki siyasi tartışmaların merkezinde yer almaktadır. 21. yüzyılda sivil toplum örgütlerine yönelik en önemli meydan okuma eylemleri, sistemlerin ekonomik, siyasi ve sosyal yapısını motive eden rekabete dayalı ortak etkileri yeniden dengelenmesi alanında söz konusu olmuştur. Sivil toplum örgütleri güç sistemlerinin ayarlanması ve yeniden düzenlenmesini farklı şekillerde yapabilirler. Bu da daha adil bir dağılım sağlayarak ve üreticiler-tüketiciler arasında daha sistematik özelliğe sahip ortak değerler ve davranışlar oluşturarak gerçekleştirilebilir.

Sosyal politikanın dönüşümüne ilişkin belirtiler 1980'lerden sonra ortaya çıkmıştır. Bu konudaki önemli gelişme sosyalizmin yıkılmasından sonra kendini göstermektedir. Sosyalizmin yıkılması ile birlikte küreselleşmenin yaygınlaşması sosyal politikanın dönüşümüne yönelik ilk belirtidir. Böyle bir gelişme sosyal politikanın tanımını da etkilemiştir. Çünkü Batı kökenli sosyal politikanın ekseninde Marx'ın öngörüsündeki sınıf çatışmasını önleyici tedbirleri alarak sınıflararası çatışmayı azaltmayı ve toplumsal kaynaşmayı sağlamayı hedef edinen bir anlayış vardı. Dolayısıyla Doğu Bloku'nun çöküşü sosyal politikanın tarihsel misyonunu önemli ölçüde etkilemiştir. Son yirmi yılda en çok merak edilen konu sosyal politikanın bu misyonunun yerini alacak yeni misyonun ne olacağıdır. Bu konuda en önemli gelişme küreselleşme ve sosyal politika arasındaki ilişkinin niteliği ve boyutları konusunda kendini göstermektedir. Çünkü dünyanın birçok ülkesinde küreselleşmenin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal nitelikli sorunlarla baş etme ve bu sorunları giderme konusu temel misyon gibi gözükmektedir.

Sosyal politikanın dönüşümüne ilişkin diğer belirti refah devleti kavramında ortaya çıkmaktadır. Refah devleti ile ilgili olarak son yirmi yılda yapılan araştırmalarda iki temel nokta göze çarpmaktadır. Birincisi, küreselleşmenin sosyal politika üzerindeki etkileri diğeri ise, küreselleşmenin refah düzenine yansımalarının sonuçlarının niteliğine

ilişkindir (Cerny; 1994; 319). Bu sonuçlar "refah devleti"ne yönelik ciddi tehditler içermektedir. "Refah devletinden rekabet devletine" doğru söylemler gün geçtikçe artmaktadır (Koçdemir; 1998; 57-59). Eğer bu söylemler doğrulanacak olursa devletin sosyal hayatı düzenleme konusundaki etkinliğinin azalması anlamına gelir ki, bu durum sosyal politika açısından önemli bir revizyonu gerektirmektedir. Günümüzde ise birçok ülkede gerekli altyapı yetersizlikleri, eğitim, sağlık, konut, işsizlik gibi sosyopolitik sorunları çözme konusunda başarısız kalmaktadırlar. Ayrıca çok sayıda ülke için bu sorunları yalnız başına çözmesi ve küreselleşme sürecinde başarılı olması için herhangi bir umut ışığı gözükmemektedir. Azgelişmiş ülkelerin sosyopolitik sorunların çözümünde yetersiz kalmalarının temel nedenleri, aşırı dış borçlanma ve Soğuk Savaş sonrası liberal sistemin ulusal ve uluslar arası düzeyde benimsediği makroekonomik yönetim anlayışının yaygınlaştırılmasına yönelik çabaların yoğunluk kazanmasıdır (Chossudousky; 1999; 15-16).

Ekonomik kalkınma gerçekleşmeden refahın nasıl arttırılacağı ve sosyal sorunların nasıl çözüleceği sorusu önemlidir (Deacon, Hulse,Stubbs; 1997). Daha da önemlisi rekabete dayalı sosyal adaleti bir arada gerçekleştirmek küreselleşmenin paradokslarından bir diğeri olarak gözüküyor (Ekin;1996;1). Ekonomide ve sosyal hayatta milli devletlerin belirleyiciliğinin ortadan kalkması, korunmaya muhtaç kişi ve grupları zor durumda bırakacaktır. Özellikle ekonomik ve sosyal alanda önemli sorunlarla uğraşan azgelişmiş ülkeler açısından önemli sorunları beraberinde getirecektir. Böyle bir gelişmenin ortaya çıkması halinde uluslararası sivil toplum örgütlerine olan ihtiyaç artacaktır. Birçok ülkede sivil toplum örgütlerinin gelişmesi sosyal politikaya önemli katkılar sağlamıştır. Sivil toplum örgütleri sosyal politika açısından o kadar önemli hale gelmiştir ki, geleneksel sosyal politikada devletin sosyal hayata müdahale araçları olarak yasalar ve kamu kuruluşları yanında yer alacak pozisyona ulaşmıştır. Dolayısıyla günümüzde birçok ülkede sivil toplum örgütleri sosyal politikanın sosyal yapıya müdahale araçlarından biri haline geldiklerini söylemek mümkündür.

5-Sivil Toplum Örgütlerinin Sosyopolitik Fonksiyonları

Günümüzde sivil toplum örgütlerinin gelişiminde rol oynayan faktör, güven esasına dayanan organizasyonel temeller üzerinde

yoğunlaşmıştır. Bu yüzden sivil toplum örgütleri halkın vicdanı olarak da hareket etmektedirler. Sivil toplum örgütleri söz konusu değerleri, kendi organizasyonel yapıları ve davranışlar içerisine ya da öz değerlerine koyduklarına dair pek fazla kanıt yoktur. İşte bu noktada, daha geniş bir aşamada, değerleri destekleme amacıyla bir koalisyon oluşturuluyorsa, kendi denemeleri sırasında kurumlar, söz konusu değerleri kullanır görünmelidirler. Sivil toplum örgütlerinin soğuk savaştan bu yana uluslararası değişimleri unutturan kitle hareketlerini genişletmeleri için en iyi yol, yaratmak istedikleri toplumu örnek almaktır. Son yıllarda bütün dünyada büyük etkin hizmetlerde bulunan sivil toplum örgütleri sosyopolitik açıdan önemli işlevlerde bulunmaktadır. Bu örgütler, modern anlamda, piyasa ekonomisinin sosyal ve ahlaki bir içerik taşımayan doğa yasalarına göre işleyen ve öyle olması gerektiği kabul edilen iktisadî faaliyetlerin yol açtığı toplumsal krizleri azaltarak ortadan kaldırmayı ve huzurlu bir toplum oluşturmayı hedef alan sosyal politika yaklaşımı kapsamındaki kuruluşlardır. Sosyal sınıflar arasındaki farklılıkların ve toplumdaki servetin önemli bir kısmının, sosyal bir mülkiyet kategorisine aktarılması, özel teşebbüse dayalı sistemlerde görülen sosyal sınıflar arası çatışmaları hafifleterek yumuşak, sosyal ve insancıl bir piyasa ekonomisi modelinin gerçekleştirilmesine yardımcı olabilir. Diğer bir deyişle, böyle bir uygulama çalışanlarını ortak olarak kabul eden, ayrımcılığa karşı çıkan, demokrasi uygulayan ve her zaman organizasyonel güç kullanan etkili bir organizasyon olabilmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Ancak gelişmiş sivil toplum örgütlerinin çok azı bunu başarabilmiştir. Burada önemli nokta, yabancı kaynaklara bağımlılık ve uluslar arası sözleşme ve tahkim konularındaki sınırlamaların, temelde uzlaşma sağlanması gereken konuları giderek daha da zorlaştırıyor olmasıdır. Bir başka nokta ise, sivil toplum örgütlerinin ne sınıf kavramından ne cinsiyet problemlerinden ve ne de kendi yarattıkları cinsel baskı ve sömürüden muaf tutulamamalarıdır.

Dış dünyadaki sosyal değişimlere doğru ilerici tutumlar arkasında aslında iç dünyada organizasyonlar etik bir engel görünümündedir. Söz konusu bu organizasyonlar sosyal değişimden geniş çapta etkilenecek güçte değildir. Bu hususların birçok sivil örgütleri tarafından dikkate alınmaya başlanması önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Artık pratik uygulamalar zayıf kalsa da, kişisel değişim ve organizasyonel etkiler arasındaki bağlantı artan derecede kabul görmeye başladı.

Sivil toplum örgütlerinin etkinliği, yönetimi, organizasyonları ve kişisel değişimi, kurumsal performans ve etki yaratmak için aranan geribildirim bağlantılarını oluşturan kişisel politikaları değiştirmektedir. Bu yönde bir başlangıç yapılmıştır ancak hala keşfedilmemiş birçok alan vardır. Belki de çalışma programları, faaliyet bölgeleri ve organizasyonel yollar çerçevesinde sivil toplum örgütlerinin stratejilerinin gözden geçirilip düzeltilmesiyle daha iyi bir başlangıç sağlanabilir. Küreselleşmeyle birlikte etkinliği artan sivil toplum örgütleri sosyal politikanın da yakın gelecekteki yapısını da etkileyecektir. Bu açıdan değerlendirildiğinde küresel sosyal politika sorunlarının ancak etkin ve gelişmiş sivil toplum örgütlerinin yardımıyla çözülebileceği görülmektedir.

Bilindiği gibi sosyal yapı dinamik bir özelliğe sahiptir. Bu durum sosyal sorunlarında dinamik bir özelliğe sahip olması sonucunu doğurmaktadır. Günümüzde ortaya çıkan sosyopolitik problemler 18.yüzyılda karşılaşılan sosyal politika problemlerinden daha farklı bir versiyonla karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan bu yeni problemler eski problemlerin aksine daha karmaşık, çözülmesi zor ve evrensel nitelikli bir özelliğe sahiptirler. Bu açıdan yeni dönemde her ne kadar sosyal yardımlarla ilgili harcamalar ve kamu müdahalesinin minimum seviyeye indirilmesi konusunda baskılar varsa da ortaya çıkan sosyopolitik sorunlar kamu müdahalesini zorunlu kılmaktadır. Günümüzde liberalleşme eğilimli yeni kavramlar benimsettirilmeye çalışılsa da önümüzdeki yüzyılda sosyal politika araştırmalarına ve çözümlenmelerine eskisinden daha fazla ihtiyaç duyulacağı açıktır.

5.1-Gelir Dağılımı

Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan yeni sosyoekonomik sistem gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum küreselleşmenin en çok tartışılan konularından biridir. Bu açıdan gelir dağılımı son yirmi yılda sosyal politikanın en önemli ulusal ve de uluslararası sorunlarından biri durumuna gelmiştir. Zengin-fakir arasındaki uçurumun gün geçtikçe artması sivil toplum örgütlerine olan ihtiyacı artırmaktadır. Sivil toplum örgütleri yüksek gelir düzeyinden alt gelir düzeyine doğru bir gelir transferini sağlamakla birlikte özellikle devletin sosyal politikalarının yetersiz kalması veya boşluk olması durumunda,

sosyal çatışmayı çözmek adına önemli bir katkı sağlama gibi bir rol de üstlenebilirler.

Son yıllarda özellikle küreselleşmeyi savunanların aksine, gelir dağılımındaki dengesizlik hem ülkelerin kendi içinde ve hem de uluslararası alanda ciddi şekilde bozulmuştur(Chossudovsky; 1999; 15). Sivil toplum örgütlerinin az gelişmiş ülkelere yönelik yardım kampanyaları yetersiz kalması, bu örgütlerin özellikle gelişmiş ülke hükümetlerine yardım konusunda lobi faaliyetlerinde bulunmalarına yol açmıştır. Birleşmiş Milletler'in 1999'da yayınladığı İnsani Kalkınma Raporu'na göre, dünya gelir dağılımında ilk % 20'lik dilime giren kesim dünya gelirinin % 86'sını alırken, yoksul ülkelerde yaşayan, en düşük gelir grubunu oluşturan % 20'lik kesim ise, her sektörde gelirin yaklaşık yüzde birini almaktadır(Bozkurt; 2000; 95).

Küreselleşme devletin sosyal gruplar arasında, karar verme ve paylaşımın ulusal seviyedeki sosyal bütünleşmeyi tehlikeye atabildiğinden, ulusal ekonomideki paylaşımı haklı çıkarmak için devlet kurumlarının kapsamını azaltır. Böylece bir taraftan küreselleşme yeniden gelir dağılımı beklentilerini yükseltirken diğer taraftan sosyal harcamaları azaltır. Bu durum toplumsal açıdan gelir dağılımını daha da eşitsiz hale getirir (Alonso; 2000; 352). Çünkü küreselleşme sosyal devlet ilkesini en katı şekilde uygulayan ülkelerde bile yeniden dağılım politikalarını olumsuz yönde etkilemektedir.

5.2-Küresel Refah

Küreselleşmeyle refahın nasıl paylaşılacağı ya da nasıl sağlanacağı konusu tartışmalıdır. Özellikle son yirmi yılda ortaya çıkan en olumsuz gelişme dünyada belli kesimlerin refahı yükselirken, büyük bir kesimin sefalet ortamına sürüklenmesidir. Bir yandan giderek bozulan gelir dağılımı ve artan yoksullukla birlikte tırmanan sosyal gerginlikler ve refah devleti uygulamalarına yöneltilen eleştirilerle işgücünün üretim süreci ve toplumsal yaşamdaki konumunun gittikçe gerilemesi küresel refahı olumsuz etkileyen gelişmelerdir. Bu durum gerek sosyal politika gerekse sivil toplum örgütlerinin amaçlarıyla tezat gösterir. Refah devletini katı şekilde uygulayan ülkeler arasında uluslararası rekabetin artması refahın küreselleşmesi açısından önemli bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Böyle bir gelişme ise, küresel refahın oluşmasında sivil toplum örgütlerine önemli bir işlev yüklemektedir (Deacon,Hulse,Stubbs;1997;28).

Birçok ülkede sivil toplum örgütleri halkın vicdanı olarak hareket etmektedirler. Özellikle demokratik ülkelerde birçok sosyal programı başlatmışlardır. 1994'teki Kopenhag zirvesinde ABD Başkan Yardımcısı Al Gore, "yoksul ülkelerin hükümetlerine verilen yardımın yarısının sivil toplum örgütleri vasıtasıyla dağıtılacağını" açıklamıştır (Sheelagh;1997;12). Brezilya, Endonezya, Afrika gibi ülkelerde milyonlarca insanın temiz su, yeterli gıda, sağlık araçları vs gibi gereksinimleri vardır. Dünyayı etkisi altına alan yoksullukla mücadelede ülkeler yetersiz kalmaktadırlar. Bu açıdan sivil toplum örgütleri hem ulusal ve hem de uluslar arası alanda (eğitim, sağlık, konut, tarım, altyapı vs) farklı işlevler geliştirmişlerdir.

5.3-Sosyal Barış

Küreselleşme sürecinin en önemli sonuçlarından biri hem ülkelerin kendi içinde hem de ülkelerarasında sosyal çatışmaların ortaya çıkmasına zemin hazırladığı yolundadır. Çünkü küreselleşmeyle ortaya çıkan en önemli gelişme sosyal sınıflar arasında sosyopolitik farklılıklar arttırması yönünde olmuştur. Sosyal farklılıklar arttıkça sosyal çatışma kaçınılmaz gibi gözükmemektedir. Azgelişmiş ülkeler açısından değerlendirildiğinde, küreselleşmenin şimdiye kadar ki en somut belirtilerinden biri bu ülkelerde sosyal sınıflar arasındaki farklılığı arttırmasıdır.

Son yıllarda sivil toplum örgütleri sadece üçüncü dünya ülkelerinde değil, Batı ülkelerinde de (bilgi ve lobi faaliyetleri açısından) siyasal anlamda önemli işlevler de üstlenmişlerdir. Bu durum uluslararası sosyal barışın sağlanması açısından önemli bir gelişmedir (Waal;1998;128). İnsan hakları evrensel beyannameinde belirtildiği gibi ahlaki değerlerin yeniden kazanılması ve barışın tesis edilmesi çerçevesinde sivil toplum örgütleri dünyanın bir çok ülkesinde gerekli çabayı göstermektedirler. Adalete dayalı bir barışın sağlanması ve herkese insan onuruna ve haysiyetine yaraşır bir yaşam sunmak temel hedeftir.

5.4-Uluslar-üstü Vatandaşlık

Sosyal Politika ile vatandaşlık kavramı arasında yakın bir ilişki vardır. Her ülkede yaşayan vatandaşların medeni, sosyal ve siyasi hakları olması gerektiği fikri T .H. Marshall tarafından ortaya atılmıştır. Bu haklardan özellikle sosyal haklar 2.Dünya Savaşından sonra ortaya

çıkan refah devletinin gelişimine büyük katkılar sağlamıştır. (Yıldırım; 2000; 77) Ancak küreselleşmeyle birlikte geleneksel vatandaşlık kavramı köklü değişikliklere uğramıştır. Ortaya çıkan yeni vatandaşlık kavramı ulusal sınırların ötesinde bir anlam kazanarak, yeni bir uluslar üstü vatandaşlık kavramına dönüşmüştür.

Bu kavram özellikle Avrupa'da geniş bir uygulama alanı buldu. "Küresel vatandaş" kavramı, eğer gerçek dünyada herhangi bir anlama sahipse, o zaman vatandaşlığın gerektirdiği haklara ve sorumluluklara da sahip olması gerektiği anlayışı en çok sivil toplum örgütleri tarafından benimsenmiştir. Küresel vatandaşlık kavramı kişiler açısından, ülke sınırları dışına çıkarak, küresel düzeyde kararlara katılma dönüşmektedir. Bu nedenle sorumlu vatandaşlığın gereği olarak evrensel niteliğe bürünen sosyal sorunların çözümü de evrensel nitelikte olmalıdır (Şimşek;2000:337). Özellikle sivil toplum örgütleri yeni sivil toplum/ vatandaşlık gündemini kavramış ve Avrupa'daki demokratik ortamın etkisiyle kadınların, göçmenlerin ve diğer alt kültüre mensup grupların "vatandaşlık" haklarını ulusal devlet düzeyinin çok ötesine taşınması konusunda takındıkları tavır ile kanıtlamışlardır (Weiner; 1997; 534-538). McDonalds'a göre, dünya düzeyinde insan hakları ve demokrasinin gelişme sürecinde sivil toplum örgütleri çok ilgili ve etkin araçlardır (McDonald;1994;267).

5.5-Evrensellik

Küreselleşme ile birlikte birçok ülkede çağdaş problemlerin yakın bir gelecekte "farklı insan ihtiyaçlarının evrensel bileşiminin nasıl belirleneceği ve bunun kolaylaştırılmasında sosyal politikanın nasıl bir strateji izleyeceği konusu oldukça merak edilmektedir³". Bir ülkenin veya bir bölgenin sosyal politikaları oluşturulurken artık ulusal hükümetler tarafından tamamen şekillenmeyecektir. Bu konuda sayısız uluslarüstü ajanslardan, Dünya Bankası, IMF gibi uluslarüstü organlara kadar, örneğin OECD ve Avrupa komisyonu, hükümet dışı ajanslar, OXFAM gibi yayılan küresel kurumların sosyal politikaları tarafından artan şekilde belirlenecektir (Deacon,Hulse,Stubbs;10). Bu noktada evrensel düzeydeki sorunlarla mücadelede sivil toplum örgütleri aktif görev alabilirler.

³ Daha geniş bilgi için Bkz, F. William, "Social Relations Welfare and the Post-Fordism Debate", in R. Burrows and B. Loader (ed) *Towards a Post-Fordist Welfare State*, London, Routledge, 1994.

6-Sonuç ve Genel Değerlendirme

Son yirmi yılda küreselleşme kavramının neden olduğu köklü değişiklikler sosyoekonomik yapının tüm alt sistemlerini etkilemektedir. Gün geçtikçe karmaşıklaşan sosyal yapı, yeni sosyal sınıf ve sosyal sorunları ortaya çıkardığı gibi bu sorunların çözümü de zorlaşmaktadır. Çünkü küreselleşme ülkelerin sosyal politikalarını önemli ölçüde etkilemektedir. Günümüzde sosyal sorunlar gittikçe artmaktadır. Küreselleşmenin de bu sorunlara çözüm bulma yerine daha da ağırlaştırması yeni arayışları gündeme getirmektedir. Belki de önümüzdeki yüzyılda en önemli sorun sosyal politika bağlamında ortaya çıkacaktır. Sosyal sorunları ve sosyal politikaları dışlayan ya da çözüm bulmada etkisiz kalan bir küresel sistemin başarı şansı konusunda ciddi belirsizlikler bulunmaktadır.

18. yüzyılda ortaya çıkan sosyal politika bilimi uzun yıllar sanayileşmenin ortaya çıkardığı sorunlarla ilgilenmiş ve çözümlemelere gitmiştir. 18.yüzyılın "manufacture" endüstrisinin işçi sınıfı üzerindeki olumsuz etkisini azaltma yönünde devamlı sosyal amaçlı politikalar üretmiştir. Özellikle işçi sınıfının sömürülmesini engelleme ve çalışma şartlarını düzenleme konusunda önemli mesafeler almıştır. Ancak küreselleşmeyle birlikte sosyal politikanın öneminin azaldığına ve devlet müdahaleciliğinin minimum düzeye indirilmesi gerektiğine yönelik söylemler gittikçe artmaktadır. Ancak günümüzde ortaya çıkan sosyal sorunlar sanayi devrimindekinden daha karmaşık , çözülmesi zor ve evrensel nitelikli sorunlardır. Sosyal politikalar olmadan normal piyasa şartlarında bu sorunların nasıl çözüleceği konusu şüphelidir. Küreselleşmenin en önemli olumsuz etkilerinden biri sosyal sorunların artması ve çözüm konusundaki başarısızlıklardır. Nitekim son yıllarda sosyal politikanın uluslararasılaşmasına yönelik söylemler gün geçtikçe artmaktadır. Bu bağlamda özellikle sivil toplum örgütleri uluslar arası düzeyde ortak kamuoyu oluşturmak, az gelişmiş ülkelerde karşılaşılan sorunları gündeme getirmek ve çözüm bulma yönünde ciddi faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Bu açıdan değerlendirildiğinde sivil toplum örgütlerinin önemi ve etkinliği ortaya çıkmaktadır. Gerçekten küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan karmaşık tutum, inanç ve değerleri, çatışmaları ve mücadeleleri çözebilmek, sosyal yapının sağlıklı şekilde işleyişini sağlamak konusunda devletler oldukça zorlanacak gibi gözükmektedir. Çünkü ortaya çıkan yeni sorunlar devletin tek başına

çözemeyeceği türden evrensel niteliği olan sorunlardır. Bu konuda ortaya çıkan arayışlarda ilk göze çarpan önemli sosyopolitik özelliği olan sivil toplum örgütleri gelmektedir.

Önemli olan, bu yeni yüzyılda beliren sorunların üstesinden gelme konusunda sivil toplum örgütlerinin ne derecede başarılı olabilecekleridir. Kuşkusuz sosyal düzenin tüm aksaklıklarının çözümünü ve yeni sosyal düzendeki problemleri çözmek ve yeni politikalar oluşturmayı tümünden sivil toplum örgütlerine bağlamak yanlıştır. Ancak adil ve müreffeh bir global toplum oluşturmaya yönelik faaliyetlerde sivil toplum örgütlerinin oynayacağı hayati rolü görmezlikten gelmek de büyük bir hatadır. Ayrıca sivil toplum örgütlerinin ekonomik ve sosyal açıdan devletin işlevlerini üstlenmesi kamusal politikalara son verilmesi anlamına gelmez. Çünkü ancak kamusal politikalar toplumsal ve ulusal bütünleşmenin ve ilerlemeyi sağlayabilir. Sivil toplum örgütleri, sosyal politika açısından devlete yardımcı olma amacıyla ya da bir boşluk olması durumunda devreye gireceklerdir.

Sivil toplum örgütleri, refaha toplu ulaşmak amacıyla organize olmuş ve kazanılmış bir hak olarak yerinden yönetimi oluşturabilmek için tüzel kişilerle kulis yapmış, toplumdaki sivil gruplardır. Bu konudaki genel kanı, önümüzdeki elli yıl içinde söz konusu bu faaliyetlerin sivil hareketlere hakim olacaktır.

KAYNAKÇA

- Alonso Joe Antonio (2000). "Globalization, Civil Society and the Multilateral System", *Development in Practice*, Vol:10, ss.348-350
- Bozkurt Veysel (2000-a). "Küreselleşme, Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar" *Küreselleşmenin İnsani Yüzü* (Der: Veysel Bozkurt), Alfa Kitabevi, İstanbul.
- Bozkurt Veysel (2000). "Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları" *Küreselleşmenin İnsani Yüzü* (Der: Veysel Bozkurt), Alfa Kitabevi, İstanbul.
- Brian Murphy. K (2000). "International NGOS and The Challenge of Modernity", *Development in Practice*, Vol:10, ss.330-348.
- Cerny P.G(1994). "The Dynamics of Financial Globalization: Technology, Market Structure, and Policy Response." *Policy Sciences*, Vol: 27,ss.317-322
- Chossudousky Michel (1999) *Yoksulluğun Küreselleşmesi*, IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İçyüzü, (Çev: N.Sapan), Çiviyazıları Yayınları, İstanbul
- Clarke Gerard (2000-a). "International Organizations and Policies : NGO's", *Peace Research Abstracts Journal*, Vol: 37, ss. 886-888

- Clarke Gerard (2000). "Globalization Organizations , Nongovernmental Organizations", *Peace Research Abstracts Journal*, Vol: 37. ss.885-886.
- Coleman James (2000). " Sosyolojik Çözümleme ve Sosyal Politika", *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, Aytaç Yayınevi, Ankara.
- Cram, L. (1997). Calling the tune without paying the piper? Social policy regulation: The role of the European Commission. *Policy and Politics*, 21, 135-146.
- Deacon Bob, Michelle Hulse and Paul Stubbs (1997). *Global Social Policy*, International Organizations and the Future Welfare, Sage Publications, London
- Dominelli L (1999). Neo-liberalism, social exclusion and welfare clients in a global economy, *International Journal of Social Welfare*, Vol:8. ss.14-22
- Drucker F. Peter (1989-a). "What Business Can Learn From Nonprofits", *Harvard Business Review*, July - August. ss.55-67
- Drucker F.Peter (1995). *Gelecek İçin Yönetim*, İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Edwards,M (1999). *Future Positive: International Co-operation in the 21 -st Century*, Earthscan, London.
- Ekin, Nusret (1996). *Küreselleşme ve Gümrük Birliği*, İTO Yayınları, İstanbul.
- Erkul, İhsan, Altan Ömer Zühtü, Gerek Nüvit (1984). *Sosyal Politika Dersleri*, İkinci Cilt, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.
- Greenwood, J (1997). *Representing Interests in the European Union*. New York: St. Martins Press.
- Hirst Paul, Thompson Grahame (1996). *Küreselleşme Sorgulanıyor*. (Çev: Ç.Erdem, E. Yücel) Dost Kitabevi, Ankara.
- Keane John; (1993). Sivil Toplum ve Devlet arasındaki ayırımın kökenleri ve Gelişimi 1750-1850, *Sivil Toplum ve Devlet*, Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Koçdemir Kadir (1998). "Küreselleşme ve Türkiye" *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 418. ss.57-81
- Koray Meryem (2000). *Sosyal Politika*, Ezgi Kitabevi, Bursa .
- Kurtulmuş Numan (1996). *Sanayi Ötesi Dönüşüm*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Lewis David (1998). "Development NGOs and the Challenge of Partnership : Changing Relations Between North and South", *Social Policy & Administration*, Vol: 32. ss.501-513
- McDonald, L (1994). "Globalising Civil Society : Interprefer International NGOs in Central America, *Millenium*, 23:2. ss.276-285
- Michael Edwards, Sen, Gita (2000). "NGOS, Social and The Transformation of Human Relationships: A 21 St- Century Civic Agenda", *Third World Quartley*, Vol:21.ss.605-617
- Pelczynski, Z.A (1993). "Dayanışma ve Polonya'da Sivil Toplumun Yeniden Doğuşu 1976-81" *Sivil Toplum ve Devlet*, Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar, (Der: John Keane), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Pieper Annemarie (1999). *Etiğe Giriş*, (Çev: V.Atayman, G.Sezer), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Ramseh Mishra (1998). "Beyond the Nation State : Social Policy In An Age Of Globalization", *Social Policy & Administration*, , Vol:32. ss.481-500.

Roca Pierre-Jean (1998). "Daha Az "Devlet"Daha Fazla " NGO mu ?" *Üçüncü Dünyanın Sonu mu?* (Der: Serge Cordelleier) (Çev: A.İnsel-B.Gürbüz-A.Akarçay) İletişim Yayınları, İstanbul.

Roland Robertson (1999). *Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, (Çev: Ümit Hüsrev Yolsal) Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Sarıbay, Ali Yaşar (1994). "Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum", *Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam*, (Der. A. Yaşar Sarıbay, E. Fuat Keyman), Vadi Yayınları, Konya.

Shin, D-M (2000). "Economic Policy and Social Policy: Policy-linkages in an era of Globalization", *International Journal of Social Welfare*, , Vol:9. ss.17-30

Stewart Sheelagh (1997). "Happy ever After in the Marketplace: Non-government Organizations and Uncivil Society", *Review of African Political Economy*, Vol:24. ss.11-35

Şimşek Birgül (2000). "Gönüllü Kuruluşların Küreselleşmesi" *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, (Der: Veysel Bozkurt) Alfa Yayınları , İstanbul.

Tuna Orhan, Nevzat Yalçıntaş (1999). *Sosyal Siyaset*, Filiz Kitapevi, İstanbul.

Waal Alex De (1998). "İnsani Yardımın Farklı Yüzleri" *Üçüncü Dünyanın Sonu mu?* (Der: Serge Cordelleier) (Çev: A.İnsel-B.Gürbüz-A.Akarçay) İletişim Yayınları, İstanbul.

Weiner, A (1997). "Making sense of the new geography of citizenship Fragmented citizenship in the European Union", *Theory and Society*, 26/4, 529-560.

William, F (1994). "Social Relations Welfare and the Post-Fordism Debate" , R. Burrows and B. Loader (ed), *Towards a Post-Fordist Welfare State*, London, Routledge.

Yıldırım Engin (2000). "Küreselleşme, Refah Devleti ve Risk Toplumunu" *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, (Der: Veysel Bozkurt) Alfa Yayınları , İstanbul.

